

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції

**ПРОДОВОЛЬЧА ТА ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА
В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ:
ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ ТА СВІТУ**

*присвяченої 125-річчю Національного університету
біоресурсів і природокористування України*

**Секція 4. Якість освіти та гуманітарна наука в умовах війни
та глобальних викликів**

**25 травня 2023 року
Київ, Україна**

Організатор конференції:

Національний університет біоресурсів і
природокористування України

Продовольча та екологічна безпека в умовах війни та повоєнної відбудови: виклики для України та світу: мат. Міжн. наук.-практ. конф., секція 4: Якість освіти та гуманітарна наука в умовах війни та глобальних викликів (м. Київ, 25 трав. 2023 р.). Київ, 2023. С. 358.

Матеріали конференції подано в авторській редакції.

У збірнику подано результати обговорення актуальних проблем, перспектив і шляхів забезпечення продовольчої та екологічної безпеки в умовах війни, плану відновлення України, сталого розвитку світу в контексті глобальних і регіональних викликів, трансформації суспільства та формування нової парадигми розвитку.

Редакційна колегія:

Ніколаєнко С. М. (відповідальний редактор), Кваша С. М., Кондратюк В. М., Ткачук В. А., Шинкарук В. Д., Барановська О. Д., Баль-Прилипка Л. В., Братішко В. В., Глазунова О. Г., Гриценко І. С., Діброва А. Д., Євсюков Т. О., Каплун В. В., Коломієць Ю. В., Кононенко Р. В., Васишин Р. Д., Мельник В. І., Остапчук А. Д., Отченашко В. В., Рудик Я. М., Ружило З. В., Савицька І. М., Тонха О. Л., Цвіліховський М. І., Яра О. С.

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції

**ПРОДОВОЛЬЧА ТА ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПОВОЄННОЇ
ВІДБУДОВИ: ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ ТА СВІТУ**

*присвяченої 125-річчю Національного університету біоресурсів
і природокористування України*

Секція 4. Якість освіти та гуманітарна наука в умовах війни та глобальних викликів

Відповідальний за випуск: **Отченашко В. В.**

© НУБіП України, 2023.

УДК 81'373.237:355]:070
МОВНА ПРАКТИКА УКРАЇНСЬКИХ МАСМЕДІА

В ПЕРІОД РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Навальна М.І., доктор філологічних наук, професор (mnavalna@gmail.com)
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Активні зміни в суспільстві, інноваційні процеси в різних галузях і сферах діяльності, життєві реалії та ін. слугують важливим інформаційним джерелом, що знаходить віддзеркалення в засобах масової комунікації. На цьому тлі динаміку виявляє й український масмедійний мовопростір, який останнім часом поповнила низка номінацій, процесів, дій тощо.

Лексика масмедіа ставала об'єктом досліджень багатьох українських мовознавців: Ю.В. Калужинської [6], Є.А. Карпіловської [1], Л.П. Кислюк [1], Н.Ф. Клименко [1], Н.М. Костусяк [2; 3], К.Ю. Ладоні [4; 5], О.Г. Межова [2], М.І. Навальної [6; 7; 8], О.А. Стишова [9; 10], А.А. Таран [12], Н.М. Шульської [3] та ін.

У 2014 році дослідники виокремлювали військову лексику переважно двох груп: 1) та, що називає осіб; 2) та, що характеризує процеси, дії та стани. Напр.: *військовослужбовець; військовий; біженець; боєць; захисник; переселенець* та ін.

До активного вжитку увійшли іншомовні лексеми, які порівняно недавно були в пасивному словникові, напр.: *агресія; анексія; ескалація окупація* та ін.

Активізовано в сучасній українській мові слово *війна*, яке вживають передусім у прямому значенні «організована збройна боротьба між державами, суспільними класами тощо».

Серед корпусу зібраного та проаналізованого матеріалу виокремлюємо: *байрактар* – *байрактарити*, пор.: *Навряд, чи хтось не чув слів «байрактарити», «енлоїти», «джавелініти», «стінгерити» чи «хаймарсити», до речі, всі вони означають «знищити ворога»* (<https://suspilne.media>, 03.08.2022); *джавелін* – *джавелініти, джавелінувати*, напр.: *Війна поповнила наші словники численними неологізмами. Деякі з них очевидні, як, наприклад, «джавелінувати»* (<https://iantu-iviv.ua>, 16.08.2022).

Зі значенням «знищити ворога» вживають такі новотвори як: *хаймарсити, енлоїти, стінгерити*, пор.: *Продовжуємо молитися, хаймарсити, щоб наше Бавовнятко тихцем виконувало свою роботу продуктивніше!* (<https://gazeta.ua>, 08.10.2022).

У 2022 року, коли держава-агресор оголосила «часткову мобілізацію» в країні, до української мови увійшов неологізм *могілізація*, який означає «позбавлене будь-якого сенсу знищення чоловічого населення країни-агресора», напр.: *Провал «могілізації» та неспроможність забезпечити армію всім необхідним призведе до зміни існуючого режиму в росії* (<https://www.ukrinform.ua>, 06.10.2022).

Зібраний масмедійний матеріал засвідчує використання складної лексики *термоточка* зі значенням «пожежа в Росії», пор.: *Взагалі, термоточка це невинахід російського новоязу, а цілком коректний термін зі сфери дистанційного зондування земної поверхні* (<https://day.kyiv.ua>, 24.07.2022).

У мові сучасних українських засобів масової інформації фіксуємо лексему *дискотека* в значенні «бойові дії», напр.: *По ньому працюють, там «дискотека»: Арестович розповів про ситуацію в Херсоні* (<https://tsn.ua>, 11.08.2022).

Фіксуємо похідні одиниці від антропонімів, зокрема від прізвищ. Вони помітно активізувалися в мові українських масмедіа під час російсько-української війни: *Кадиров* – *кадирити*, *Кім* – *кімити*, *Макрон* – *макронити*, *Шойгу* – *шойгувати* та ін.

Журналісти активно послуговуються стійкими словосполуками: *дзеркальна тиша* – «бойові дії»; *чисте небо* – «відбій повітряної тривоги» або «закриття повітряних військових дій над Україною»; *завести трактор* – «застосувати найбільш неочікуваний аргумент, найнесподіваніший засіб для боротьби»; *тракторні війська* – «неочікувана дієва допомога»; *за поребриком* – «у росії»; *йти (услід) за російським кораблем* – «тікати; гинути»; *негативно народився* – «помер (про російського солдата)»; *концерт кобзона* –

«фізичне знищення російських окупантів, та їхнє символічне приєднання до покійного російського співака; *зневажлива граматики війни* – «власні назви та імена агресора пишемо з малої літери» тощо.

Як засвідчує зібраний масмедійний матеріал періоду російсько-української війни (2022-2023 р.), у мові сучасних українських масмедіа широко функціують новітні лексеми і відомі слова з новим значеннями та стійкі словосполучення, що набули додаткових варіантів значень. Новотвори здебільшого надають мові масмедіа негативної оцінки: передають зневагу до загарбників та їхніх політиків, наголошують на їхній вульгарності та неспроможності протистояти українським військовим і народові загалом.

Перелік покликань

1. Клименко Н. Ф., Карпіловська Є. А., Кислюк Л. П. Динамічні процеси в сучасному українському лексиконі: монографія. Київ : ВД Дмитра Бураго. 2008. 336 с.
2. Костусяк Н. М., Межов О. Г. Префіксальні інновації як засіб психологічного впливу на свідомість реципієнтів. *Психолінгвістика*. 2018. Вип. 24 (2). С. 97–114.
3. Костусяк Н. М., Шульська Н. М., Костиця Н. М. Метафорична вербалізація концепту війна в сучасних медійних заголовках. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Філологія. 2022. Вип. 56. С. 60–65. URL : <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2022.56.13>. С.62
4. Ладоня К. Ю. Неологізми в українськомовному сегменті соціальної мережі «Facebook». Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 035 Філологія (03 Гуманітарні науки). Київський університет імені Бориса Грінченка – Київ, 2021. 224 с.
5. Ладоня К.Ю. Шляхи творення неологізмів українськомовного сегменту соцмережі Facebook. *Сучасні наукові дослідження представників філологічних наук та їхній вплив на розвиток мови та літератури* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Львів, 12-13 квітня 2019 р. Львів : ГО «Наукова філологічна організація «Логос», 2019. С. 69-72.
6. Навальна М. І., Калужинська Ю. В. Актуалізація лексем на позначення військових дій, процесів та станів. *Психолінгвістика. Psycholinguistics. Серія: Філологія* : [зб. наук. праць ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»]. Переяслав-Хм.: ФОП Домбровська Я. М., 2018. Вип. 24 (2). С. 218–235. URL : <https://publons.com/researcher/3289450/maryna-navalna/>.
7. Navalna M., Kostusiak N., Levchenko T., Oleksenko V., Shyts A., Popkova O. Extra-linguistic factors and tendencies of activation of military vocabulary in ukrainian mass media. *AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research*. 12/01-XXV.P. 184–189. URL : http://www.magnanimitas.cz/ADALTA/120125/papers/A_33.pdf.
8. Навальна М. Лексика української газетної періодики початку ХХІ ст.: джерела поповнення та стилістичне використання. Переяслав-Хмельницький : «Видавництво КСВ», 2018. 350 с.
9. Стишов О. А. Динамічні процеси в лексико-семантичній системі та в словотворі української мови кінця ХХ ст. (на матеріалі мови засобів масової інформації): автореф. дис. ... дра філол. наук: 10.02.01 / НАН України, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. Київ, 2003. 34 с.
10. Стишов О. А. Особливості суфіксального словотворення неологізмів на позначення осіб у сучасній українській мові. *Лінгвістичні дослідження* : зб. наук. праць ХНПУ імені Г. С. Сковороди. 2020. Вип. 53. С. 127–140.
11. Стишов О. А. Семантична деривація жаргонізмів у сучасній українській мові. *Лінгвістичні дослідження*. Зб. наук. пр. Харківського національного педуніверситету імені Г.С. Сковороди. 2016. № 41. С. 74–84.
12. Таран А. Конкурування номінацій у сучасній українській мові: тенденції стабілізації нової лексики : монографія. Черкаси, 2011. 232 с.